

ZWEI KULTUREN, ZWEI SPRACHEN, ZWEI AUFGABEN:
KONSTANTIN VON PRESLAV - ÜBERSETZER UND
PREDIGER

DOBRIELA KOTOVA

Institute of Balkan Studies
and Center of Thracology
Bulgarian Academy of Sciences

The Vocabulary of Constantine of
Preslav's Uchitel'noe evangelie ('Didactic
Gospel'): Old Bulgarian-Greek and Greek-
Old Bulgarian Word Indices КП-06-Н50/2

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Die älteste Abschrift des Lehrevangeliums in Moskau, GIM, Sin. 262, XII-XIII Jh.

Das Lehrevangelium umfasst 51 Homilien, die eine Einleitung, einen exegetischen Teil und Schlussworte beinhalten.

Man ging davon aus, dass

- *die Einleitung* und *das Nachwort* sowie die ganze *42. Predigt* eigene Texte von Konstantin sind, während
- *der exegetische Teil* eine Übersetzung ausgewählter Kommentare aus den byzantinischen Katenen zum Neuen Testament darstellt, der weit verbreiteten Kurzfassungen der Homilien des Johannes Chrysostomus und Kyrill von Alexandrien zu den drei Evangelien.

Die Vorlagen suchte man hauptsächlich in den von Cramer veröffentlichten

- *catenae integrae in Matthaeum und Joannem* und
- *catena B in Lucam*.

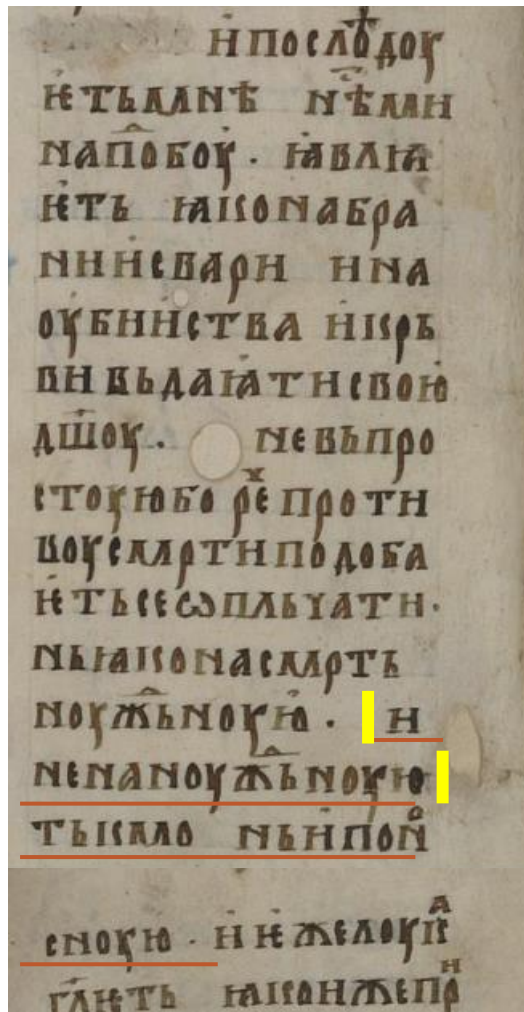
Jetziger Kenntnisstand:

- *Der mittlere Teil* ist in den meisten Predigten tatsächlich eine wörtliche Übersetzung der Katenen-Texte, doch waren es die *catenae primae in Matthaeum und Joannem* und die *catena in Lucam Typus A*, die Konstantin als Hauptquelle benutzte.
- *Sermo 42* weicht nicht aus der üblichen Struktur der Predigten des Lehrevangeliums; die griechische Vorlage für den mittleren Teil findet man weitgehend in der *catena in Lucam Typus A*.
- In mehreren Predigten ist jedoch eine vielfache Kompilation aus dem Katenen-Text, Auszügen aus den Original-Homilien des Johannes Chrysostomus und Worten des Konstantins selbst zu sehen.
- *Die Schlussworte* folgen in der Tat keinem unmittelbaren griechischen Vorbild, ihre Originalität ist jedoch in mehreren Fällen als relativ zu beurteilen:
 - Geschickt kombiniert Konstantin seine eigenen Worten mit evangelischen Zitaten und ausgewählten Passagen, Wortkombinationen, einzelnen Wörtern oder manchmal sogar nur Ideen aus den Schlusskapiteln der Homilien des Goldmundes (z.B. in Predigten 16, 19, 3).

54b15-54c9/ Tihova: 118

А ꙗже нже
 не носѣтъ крста сво-
 ѣго. н послѣдоуѣтъ
 по мнѣ. н ѣ мн на
 подобѣ. ꙗвлѣ-
 тъ ꙗко на бранѣ н
 сварѣ. н на оубиства
 н крѣви вѣдѣати //
 свою дшѣ. не вѣ
 простоу бо рече
 протнвоу. съ-
 мѣрѣти подоба-
 ѣтъ сѣ оплѣча-
 ти. н ꙗко н на
 съмѣрѣти н оуби-
 ства н оубиства. н
 н поносѣноу.

Gilf. 32 / 36d11-37a2

* Die Varianten in den Abschriften sind in M. Tihovas Ausgabe des Lehrevangeliums im textkritischen Apparat auf S. 118 vermerkt.

Cramer I, 81.26-29 (Cod. gr. Coisl. 23, 34r) – *catena integra in Matthaem*

Τὸ δὲ, “ὅστις οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ,” *καὶ τὰ ἐξῆς*, σημαίνει ὥστε εἰς πόλεμον καὶ μάχην ἐκδιδόναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ σφαγὰς καὶ αἵματα, καὶ θάνατον βίαιον καὶ ἐπονείδιστον.

catena prima: München, UB, 2° 30 (Cim. 16), Paris, BnF, Grec 199, 200, 201, 700, 701, 702, 704, Rome Bibl. Angel., Gr. 67 u. a.

Völlige Übereinstimmung mit dem altbulgarischen Text

Τὸ δὲ, “ὅστις οὐ **βαστάζει** τὸν σταυρὸν αὐτοῦ **καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος**“ σημαίνει ὥστε εἰς πόλεμον καὶ μάχην ἐκδιδόναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ σφαγὰς καὶ αἵματα. **οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν πρὸς θάνατον δεῖ παρατέταχθαι, ἀλλ’ ὅτι καὶ πρὸς θάνατον βίαιον καὶ οὐ πρὸς βίαιον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπονείδιστον (= Gilf.32).**

catena prima aucta: Città del Vaticano, BAV, Arch. di S. Pietro B 59, Oxford, Bodl. Libr., Auct. T.1.4 (= Cramer I, 481), Paris, BnF, Grec 188, Venezia, BNM, Z.544 u. a.

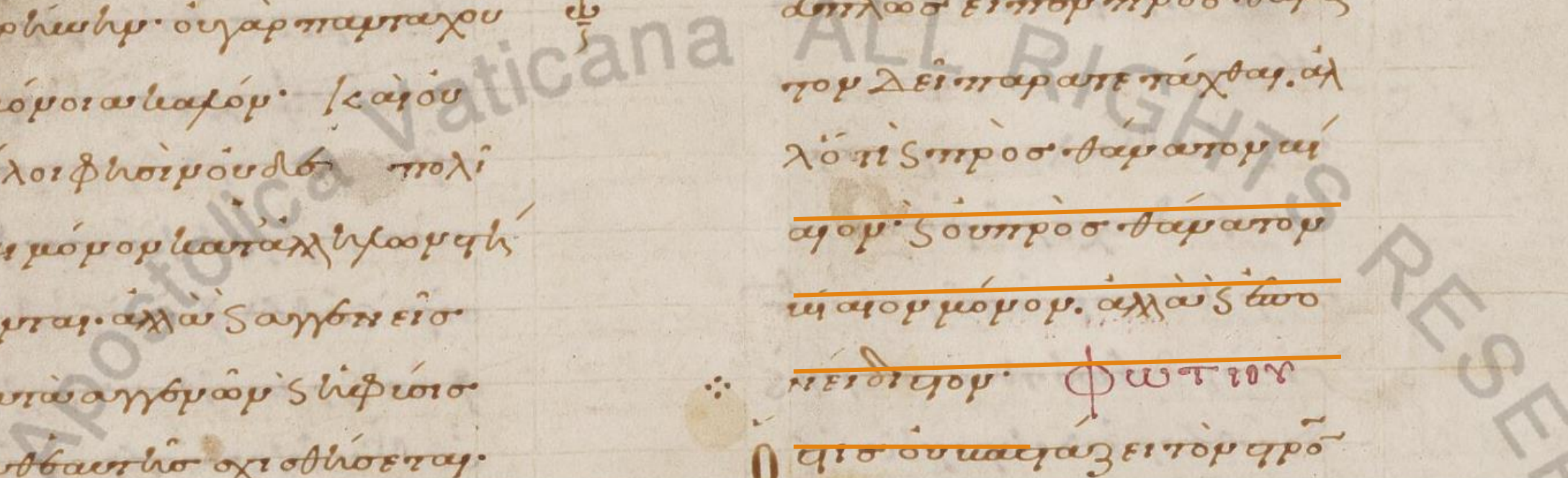
Τὸ δὲ, “ὅστις οὐ **βαστάζει** τὸν σταυρὸν αὐτοῦ **καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος**“ σημαίνει ὥστε εἰς πόλεμον καὶ μάχην ἐκδιδόναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ σφαγὰς καὶ αἵματα. **οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν πρὸς θάνατον δεῖ παρατέταχθαι, ἀλλ’ ὅτι καὶ πρὸς θάνατον βίαιον καὶ οὐ πρὸς θάνατον βίαιον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπονείδιστον.**

ρο 5^ο μδ
 νις
 ν της
 Νθε
 ανδ
 κηρα
 λον
 νγα
 λον
 τον
 ειθ

εσθυγατδραμ' τοδθ οηισ ουιασ αυ
 ζε τον ηρο ραιτου και αυλολουθη οπι
 σομου. ουιατη ρμου ανζιοσ ημαι μη
 οσ εδ ε απολθμο ρικαι μαχασθι διδο
 ραιτη ρδαι του ηχηρ και σφρασισι
 αιμασται. ουδκα ρ απολθσ ε πδρ
 προσθαμαστο μδ ε παρατη αιχθαι. αλλ
οτι ρικαι προσθαμαστο μειαιου και ου
προσ μειαιου μομου. αιμα και δυο μη
διγομ' και ο πδρδθ ομου και σλα ε.

υ· την τὰρ | καλὴν
 υλευ· ἡ καρὴ διαφω
 ο· ἔλκεται καὶ ἀποίκαται
 ἰρὴν κηρ· οὐ γὰρ παρταχού
 ὁμόμοιαι καφόν· Ἰεαίου
 φίλοι φίλοι μου δὲ πολί
 ται μόμοι κατὰ ἀλλήλων κη
 σορται· ἀλλὰ ὡς ἀγγέλεις
 Ἰεαῖο ἀγγέλων ὡς ἡφύοισ
 καθεαυτῶν ὀχισθήσεται·

πτόχθμορς μαχασ βλεδίδο
 ραι τὴν βαυτοῦ φυχλῶς
 σφασὶς αἵματος· οὐδ γὰρ
 ἀπλωσ εἶπερ προσθαμα
 τος δεῖ παρατετάχθαι· ἀλ
 λὸ τίς προσθαματομα
αγορ· ὡς προσθαματομ
μαγορ μόμορ· ἀλλὰ ὡς ὡς
κείδιτορ· φωτιον
οἱ οὐ ματαζει τὸρ κρο

Konstantin hat zwei unmittelbare Aufgaben zu meistern:

Aufklären

Dabei muss er die auf einer Literatursprache ausgedrückten Gedanken ganz verständlich in eine slavische Umgangssprache übertragen

Inspirieren

Dabei muss er mit seinen Worten emotional berühren, fesseln, überzeugen, zur spiritueller Suche mitreißen.

Predigt 19 ist sehr geeignet, um zu veranschaulichen, wie Konstantin diese zwei Aufgaben bewältigt.

Sie ist eine Kompilation aus:

- Übersetzungen der Katenen-Kommentare
- Exzerpten aus der 61. Matthäushomilie des Johannes Chrysostomus, die Konstantin selbst auswählt
- Konstantins eigenen Worten, Ideen und Inspirationen.

Die **Übersetzung des Katenen-Textes** ist weitgehend
wortwörtlich und symmetrisch,

während bei der **Übersetzung der Homilien-Auszüge**
mehr Freiheit zu sehen ist.

Grund:

Der Katenen-Kommentar stellt eine schon fertige Kompilation aus exzerpierten Homilien-Fragmenten dar, die nur reines exegetischen Material und keine Rhetorik enthalten.

Bei der Übersetzung der direkt aus der Homilie entnommenen Passagen muss Konstantin selbst exzerpieren, kürzen, Sätze umstellen und zu einem zusammenhängenden Text neu verbinden. Geschickt bewahrt er den rhetorischen Charakter der Homilie, wobei er oft seinen eigenen literarischen Sinn und seine Vorliebe zu einer oder anderer rhetorischen Figur zeigt.

Lehrevangelium

94a8-c1

(1) {+ ТОГО РАДН WG} • ВЪ СЕ МѢСТО СН
ЦЕ ГЛЕТЬ • (2) ΟΥΠΟΔΟΒΗ СΑ ὙΡЬСТВО
НЕБЕСЬНОЕ • ΥΛΟΒΉΚΟΥ ὙΡЮ • НЖЕ ВЪСΧΟТЪ
СЪТЪЗАТН СΑ Ο СЛОВЕСН СЪ РАБЪИ СВОИМН •
Η ΠΡΟΥΕΙΕ • (3) ΕЖЕ ГЛЕТЬ СНЦЕ ΙΕΣΤЬ • (4)
ІАКО АЦЕ Η ВЪСА ΓΡΉΧЪΙ ВЪННОУ ΟΤЪΔΑΙΕ
МЪ {ῶΠΟΥЩΑΚΕΜЬ WG} ΗСКРЬНЮМОУ •
ΗΝΥΗΜЪЖЕ ΒΛΗΖЪ ΙΕΣΤЬ ΒΟЖНІА
ΟΤЪΠΟΥЩΕΝНІА • ΕΛΜΑ ΒΟ ΡΑΖНО ΚΑΠΛА
ВОДЪНАІА • ΠΡΟΤΗΒΟΥ ΒΕΖΜΉРЬНΉН ΠΟΥΥΗ
НЪ ΜΟРЬСТΉН • ΤΟΛЬМІ ПАУЕ ЖЕ Η
ΒАЦЬШЕМЪ ΟΤЪСТОИТЪ • ΥΛΟΒΉΚΟΛЮΒНІЕ
НАШЕ • ΠΡΟΤΗΒΟΥ НЕНЗВѢДОМЪН
ΒΛΑГОСТІ • [НЕПРЕВЕДЕН ТЕКСТ] (5) ΕΛΜΑ
ΡΑΖНО ΙΕΣΤЬ • ΤЪΜΑ ΤΑΛΑΝΤЪ • Η • ρ̄ •
ЦАТЪ • НЪ ПАУЕ Η ΒΑЦЕ • ΒΖΙΒΑΙΕΤЪ ЖЕ СЕ •
ΟΤЪ ΡΑΖΛΗΥІА ΛΗЦЪ •

Johannes Chrysostomus

PG 58: 589.15-37

[Διά τοι τοῦτο τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν εἰς μέσον ἤγαγεν,] (3) ἵνα τῇ παραθέσει, φησὶ, μάθης, (4) ὅτι [κὰν ἐβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἀφῆς,] κὰν πάντα ἀπλῶς τὰ ἀμαρτήματα διηνεκῶς συγχωρῆς τῷ πλησίον, ὅσον σταγῶν ὕδατος πρὸς πέλαγος ἄπειρον, τοσοῦτον, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλεον ἀποδέει σου ἢ φιλανθρωπία πρὸς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα [τοῦ Θεοῦ, ἧς ἐν χρεία καθέστηκας δικάζεσθαι μέλλων καὶ εὐθύνας παρέχειν]. (1) Διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων· (2) Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ... (5) [Εἶδες ὅσον τὸ μέσον τῶν εἰς ἄνθρωπον καὶ εἰς Θεὸν ἀμαρτημάτων;] Ὅσον τὸ μέσον μυρίων ταλάντων καὶ ἑκατὸν δηναρίων· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλεον. Γίνεται δὲ τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν προσώπων,

Katene

Cramer 1840: 148.12-21 und Manuskripte

(1) Τούτου γὰρ χάριν παραβολὴν προτίθησιν, (2) τοῦ τὰ μυρία τάλαντα ὀφείλοντος · (3) δεικνύς, (4) ὅτι εἰ καὶ πάντα διηνεκῶς συγχωροῦμεν τὰ ἀμαρτήματα τῶν {τῷ} πλησίον · ὅσον σταγῶν ὕδατος πρὸς πέλαγος ἄπειρον τοσοῦτον· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλεον ἀποδέει ἢ φιλανθρωπία ἡμῶν πρὸς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα [τοῦ Θεοῦ, ἧς ἐν χρεία ὑπάρχομεν, δικάζεσθαι μέλλοντες, καὶ εὐθύνας τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν παρέχοντες]. (5) πρὸς γὰρ μυρία τάλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια τὸ μέσον ἔστι, [τῶν εἰς ἄνθρωπον καὶ εἰς Θεὸν ἀμαρτημάτων τὸ μέγεθος] μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλεον· γίνεται δὲ τοῦτο, ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν προσώπων·

Lehrevangelium

94c13-94d16

(1) ВЪ БО СЪТВОРΗΛЪ НЪΙ· {+ Η
 WH + HE COYICE WGH}· Η
ВЪСА COYЦA· Δ {om. GH} ΗΑΣЪ
 ΡΑΔΗ СЪТВОΡΗ {-ΛЪ GH}· (2)
 ΗΕΒΟ· ΖΕΜΛЮ ΜΟΡΕ· ВЪЗΔΟΥΧЪ
 СΛΗЦЕ· ΛΟΥΗΟΥ· ΖВЪЗΔЪΙ· ЖΗ-
 ΒΟΤЪНАΓΑ· СΑΔЪ СЪΜΕΝΑ· Η ВЪ
 ΚΡΑΤЪЦЪ ΡΕΚΟΥ· ΖΑ ΜΖΗΟЖЪСΤΒΟ
 ΔЪΛЪ· ΔШЮ ЖΗΒΟΥ ВЪ НЪΙ ΚΕΔΗ
 ΗЪΙ ВЪΔЪΧΗΟΥ· ΗΑΣΑΔΗ ΖΕΜЪНЪΙ
 Η ΡΑΗ· ΠΟΜΟЦЪНΗΚΑ ΔΑΣΤЪ
 ΗΑΔЪ ВЪСЪΜЪ ΥΕΤΒЪΡΗΟΓΖΗΜЪ·
 ΠΟСТАΒΛЪ ВΛΑΔЪΙΚΟΥ· СΛΑΒΟΥ Η
 ΥЪСΤЪЮ ВЪНЪΥΑΛЪ·

Johannes Chrysostomus

PG 58: 590. 8-15

(1) Ἐποίησεν ἡμᾶς οὐκ ὄντας,
 καὶ πάντα δι' ἡμᾶς εἰργάσατο τὰ
ὀρώμενα, (2) οὐρανὸν,
 θάλατταν, γῆν, ἀέρα, [τὰ ἐν
 αὐτοῖς πάντα,] ζῶα, φυτὰ,
 σπέρματα· δεῖ γὰρ ἐπιτεμεῖν διὰ
 τὸ πέλαγος τῶν ἔργων τὸ
 ἄπειρον. Ψυχὴν ζῶσαν ἡμῖν
 ἐνέπνευσε μόνοις τοιαύτην τῶν
 ἐπὶ γῆς, παράδεισον ἐφύτευσε,
 βοηθὸν ἔδωκε, πᾶσι τοῖς
 ἀλόγοις ἐπέστησε, δόξη καὶ
 τιμῇ ἐστεφάνωσε.

Katene

Cramer 1840: 148.23-25 und
 Manuskripte

(1) Καὶ γὰρ ἐποίησεν ἡμᾶς οὐκ
ὄντας, καὶ πάντα δι' ἡμᾶς
 εἰργάσατο τὰ ὀρώμενα.

(1) ДАСТЪ ЖЕ НАМЪ КРЪЩЕННІЕ • НА
ОСТАВЛІЕННІЕ ГРѢХОВЪ • Н ОТАТНІЕ МОУУ
ЕННІА • Н НАСЛѢДНІЕ ЦРЬСТВНІА • Н
ТЬМАМН СЪДѢІА БЛАГАІА •
СЪБЛЮДАЮЩЕМЪ • ВЪСЕГДА ЖН
ВОТВОРАЩАІА ІЕГО ЗАПОВѢДН • **(2a)** НЪ
Н СНА СВОІЕГО ДАСТЪ ЗА НЪІ • **(2б)** Н
НЕБО НАМЪ ОТЪКЛЮУН • Н РАН ОТЪВЪРЪЗЕ
(2в) Н РОУΚΟΥ ΠΡΟΣΤΥΡΕ Н ΔΧЪ НЗЛН
ІА ВЪ СРДЦА НАША • **(2г)** ТѢМЪЖЕ
БЛГО ВРѢМА НЪІНѢ РЕЦІІ • **Ο**λε γλοуβηна
БГАТЪСТВА Н ΠΡѢΜΟΥΔΡΟСТН • Н ΡΑΖΟΥΜΑ
БЖНІА • **(3)** ЗА СХХЪ ВЪСѢХЪ ΚΑΚΟ НАМЪ
ΠΟΔΟΒΑШЕ ЖНТН • ОУΒΟ АЩЕ Н ПО ВЪСА
ΔЪНН ОУΜΗΡΑΛН БЪІΧΟМЪ • ЗА
ЛЮБАЩАГО НЪІ СНЦЕ • БЪІΧΟМЪ ЛІ Н
СПЪΛΗΝΗΛН ΠΡΟΤΗΝΟΥ {ТЪΥЪНОЕ WG ТЪ
ΥНО Н} ΤΟΜΟΥ • ΠΑΥΕ ЖЕ ННО ΒΑЩЕ
[add. • G64d22] ННКАΚΟЖЕ •

[Μετὰ γὰρ τὸ ἐκβαλεῖν παραδείσου, καὶ τὰ μυρία ἐκεῖνα ἐργάσασθαι ἀγαθὰ, καὶ τὰς ποικίλας οἰκονομίας ἐπιτελέσαι,] **(2a)** καὶ τὸν υἱὸν ἔπεμψε τὸν ἑαυτοῦ [ὑπὲρ τῶν εὐεργετηθέντων καὶ μισούντων,] **(2б)** καὶ τὸν οὐρανὸν ἡμῖν ἀνέωξε καὶ τὸν παράδεισον αὐτὸν ἀνεπέτασε, [καὶ υἱὸς ἡμᾶς ἐποίησε, τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς ἀγνώμονας]. **(2г)** Διὸ καὶ εὐκαιρον νῦν εἰπεῖν· Ὡ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ!

(1) Ἐδωκε δὲ ἡμῖν καὶ βάπτισμα ἀφέσεως ἀμαρτημάτων, καὶ τιμωρίας ἀπαλλαγῆν, καὶ βασιλείας κληρονομίαν, καὶ μυρία ἐπηγγείλατο κατορθοῦσιν ἀγαθὰ, **(2в)** καὶ χεῖρα ὥρεξε, καὶ πνεῦμα ἐξέχεενεῖς τὰς καρδίας ἡμῶν. [Τί οὖν,] **(3)** μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ, πῶς ἡμᾶς διακεῖσθαι ἐχρῆν; ἄρα εἰ καὶ καθ' ἐκάστην ἀπεθνήσκομεν τὴν ἡμέραν ὑπὲρ τοῦ οὕτως ἡμᾶς φιλοῦντος, ἐξετίννυμεν ἂν τὴν ἀξίαν, μᾶλλον δὲ τὸ πολλοστὸν τῆς ὀφειλῆς κατατίθεμεν; Οὐδαμῶς·

(1) ἔδωκε δὲ ἡμῖν καὶ βάπτισμα ἀφέσεως ἀμαρτημάτων, καὶ τιμωρίας ἀπαλλαγῆν, καὶ βασιλείας κληρονομίαν, καὶ μυρία ἐπηγγείλατο ἀγαθὰ, τοῖς τηροῦσι πάντοτε τὰς ζωοποιουὺς αὐτοῦ ἐντολάς·

(3) ὑπὲρ τούτων οὖν ἀπάντων πῶς ἡμᾶς διακεῖσθαι ἐχρῆν; ἄρα εἰ καὶ καθ' ἐκάστην {+ ἀπεθνήσκομεν} ἡμέραν, ὑπὲρ τοῦ ὄντος {οὕτως} ἡμᾶς φιλοῦντος, ἐξεπληροῦμεν τὴν ἀξίαν· μᾶλλον δὲ τὸ πολλοστὸν τῆς ὀφειλῆς κατατίθεμεν {add ;} δὲ {om.} οὐδαμῶς·

(1) ѸѸТО ОУѸО БОУДЕТЬ • НАМЪ СИЦЕ ЖИНОУЩЕМЪ • И ЗАКОНΟΥ ЕГО ДОСАЖАЮЩЕМЪ • ПО ВСѦ ДЪНИ {add. • Н, ραζστογνιє G} (2) НЪ НЕ ГИѸВАНТЕ СѦ АЩЕ НСПΟΥЩЮ ІАΖΥΚΪΖ ΓΡѸΧΥΙ ΗΨΗΤΑΗ • НЕ ВЪІ БО ОКЛЕВЕЩЮ ТЪКЪМО НЪ И СЕБЕ • (3) ОΥΤΚΟΥΔΟΥ ΒΟ ΧΟΨΕΤΕ ΔΑ ΝΑΥΒΟΥ • ΟΥΤЪ ΡΑΒЪ АН • ΟΥΤЪ СВОБОΔЪ АН • ΟΥΤЪ ΒΟΗΝЪ АН • ΟΥΤЪ ΠΟСΕΛΙΑΝЪ АН • ΟΥΤЪ ΚΗΑΖЪ АН • ΟΥΤЪ ΛΥΔΗΗ АН • ΟΥΤЪ ЖЕНЪ ЛІ • ΟΥΤЪ ΜΟΥЖЪ АН • ΟΥΤЪ ΔѸТΗΗ АН • ΟΥΤЪ СТАРЪЦЪ АН • ΟΥΤЪ ΚΟΤΟΡΑГО ΡΑΨΗΝΗА • ТЪ ΚΟΤΟΡΑГО ΡΟΔА • ΟΥΤЪ ΚΟΤΟΡΑГО САНА • ΟΥΤЪ ΚΟΤΟΡЪІНА УБСТН • ΧΟΨΕΤΕ АН ΔΑ ΝΑΥΒΟΥ ΟΥΤЪ ΒΟΗΝЪ • УБТО ЖЕ ОУѸО НЕ СЪГРѸШАЮТЪ АН СΗН ПО ВСѦ ДЪНИ • ДОСАЖАЮЩЕ • ОКЛЕВЕТАВАЮЩЕ • НЕИСТОУВСТВЪЮЩЕ • **ВЪАКОМЪ ТЪУБНН СОУЩЕ** • ТЪУБНЪІМЪ ОУѸО ЗАВНДАЩЕ • РЪВНОУЮЩЕ ГЪРДАЩЕ СѦ • КЪ СОУЩΗНМЪ ПОДЪ НΗМН • АНΧΟΝΜΑΤΕΛΕ • КЪ ΠΟΙΚΜΑЮЩΗНМЪ КЪ НΗМЪ • И ІАΚΟ КЪ ΟΤΗΨΗЮ ΠРІѸѸΓΑЮЩЕМЪ СОУΠΟСТАТН • (4) Πρηνесн оубо по радоду сѸѸЕТАНМЪ ХВЪ ЗАКОНЪ • **НЖЕ РЕУЕТЪ ВРАТОВИ СВОЕМОУ БОУІЕ** • ПОΔΟΒЪНЪ **ІЕСТЪ ΓΕΟΝѸ ΟΓНЪНѸ** • **НЖЕ ВЪЗЪРНТЬ НА ЖЕНОУ ДА ПОΧΟΨЕТЪ ІЕН** • ОУЖЕ ПРѸΛΟΒЪІ СЪΔѸІА СЪ НІЕЮ • **ВЪ СЪРΔΥЦΗ СВОІЕМЪ** • АЩЕ НЕ СЪМѸРНТЬ ТЪКЪМО СЕБЕ • ІАΚΟ ΟΤΡΟΥΑ НЕ ВЪНН ΔΕΤЪ ВЪ ЦѸРЪСТВО НЕΒΕСЪНОЕ • (5) КЪТО БО МОЖЕТЪ ΗΖΔРЕЩН ПРѸΛΕСТН НХЪ • СМѸΧΥІ • ΠΡΑΖΔЪНЪІА ΒΕСѸΔΥІ • СΚΒЪРЪНЪІА ІА СΛΟΒΕСА • Ο ΛΙΧΟΝΜΑΝΗΗ ЖЕ НѸСТЪ ΛЪΖѸ НН ΗΖΔРЕЩН • (6) НЕ ΧΟΨΕΤΕ АН ΔΑ СΗА ΟΣΤΑΒΛШЕ • НА ΗНЪІ СѦ ПРѸΛΟЖНМЪ • ТО ОУЖЕ НСПЪІТАНМЪ ΔѸΔΑΤΕΛЪНЪ ΡΟΔЪ • СΗН БО ΜΝΑТЪ ΠΡΑВЪΔЪНЪІΗНН СΩНΗІ ΤΡΟΥΔΥІ ЖΗΤІ (6а) ΠΡΟΔΑΝΗЕМЪ И ΚΟΥΠΛІЕЮ НЕΠΡΑВЪΔΟΥ СЪΒΗ ΡΑУТЪ • И ΠΗСΑΓΥІ • И ПРѸСТОУΠΟΚΛΗΑΤΗА КЪ НЕΠΡΑВЪΔѸ • И ΤΡΟΥΔѸ СВОІЕМЪ ΠΗΛΑΓΑУТЪ • (6б) КЪТО МОЖЕТЪ ΗΨΗСТН ОКЛЕВЕТАННІА • ДОСАЖЕННІА ΖΑΝΜΑΝΗА • АНΧВЪІ • ΚΟΥΠΛІЮ СОУЩА ΠЪΛНЪІ ВСАΚΟІА ΛЪСТН • (7) НЪ ΧΟΨΕΤΕ АН СЪІА ΠΑΚЪІ ΟΣΤΑΒΛШЕ • ΗНЪІ ΔΑ ΗΨИѸТЕМЪ • ΜЪΝΑΨΑІА СѦ ΠΡΑВЪΔЪНЪІ СОУЩА • ΚΟΤΟΡΗΗ ЖЕ СОУТЪ СΗН • ΗΜΟΥЩΗΗ СЕΛА • КЪТО ЖЕ СΗΧЪ • ΟΒНΔЪΛ ΗВѸН • АЩЕ БО КЪТО НСПЪІТАЕТЪ • ΚΑΚΟ ΝΑΛΕЖАТЪ НА ΔѸΔΑΤΕΛА • СѸРѸПѸНШАІА ОУЗЪРН ТЪ ΒΑΡЪΒΑΡЪ • ΡΑΒΟΤЪІ ΛΟΥΤЪІ ΖΑΔѸЮЩЕ • ІАΚΟ ΟСЪΛΟМЪ И ΜЪСΚΩМЪ • ΠΑΥЕ ЖЕ ІАΚΟ ΚΑΜΕΝΗЮ • ТѸΛΕСЕМЪ НХЪ ΠΟΒΕΛѸВАЮТЪ • ΗН ΠΟΝѸ ΜΑΛΟУ ΗМЪ ΟСΛΑΒΟΥ ΔΑЮЩЕ • ΛΥΒΟ ΓΟΒΗНО БОУΔН • ΛΥΒΟ СΚΟΥΔΟΤА • И ΗНІЕΔΗНОУ ΟΥΤЪΡΑΔΟΥ ΔΑЮТЪ • КЪТО БОУДЕТЪ ΟНѸΧЪ ΜΗΛѸН • ІЕΓΔА ΖΗΜΟΥ ПРѸТЪРПѸВЪШЕ • И ΔЪЖΔЪ И ΜΡΑΖЪ • И ΒЪΔѸННІЕ И ΖΗΟН • ТЪΨΑΜΑ ΡΟΥΚΑΜА • ΟΧΟΔΑТЪ ΟΥΤЪ ΗН ХЪ • (7а) И НЕ ΡΑΔН НЪ ΠΑΥЕ ΠΕΥΑΛΛΗΗ И ΒΟІАЩЕ СѦ ПРѸΨЕННІА ΠΗСΤΑΒЪННІКЪ • (7б) ΟΥΤЪΧΟΔΑТЪ ОУѸО ΤΑЦѸМЪЖДЕ **УΛВКОМЪ СОУЩЕМЪ** ІАΚΟ И САМН СОУЩЕ • (8) ΠΟΥБТО ЖЕ ΜЪНОГО ГΛЮ • И ΔЪНЕ {NE WG} ΚΡΑЩЮ {WКРАТЕ WG} • (8а) ТѸМЪЖЕ ΒΛΑГО ВРѸΜА ІЕСТЪ • ΠѸРРІКА ΠΗНВЕСТН • ΔΑ РЕУЕТЪ ОУЖАСΗΗ СѦ ΝΕΒΟ • И ΟΥСΤΡΑΨΗΗ СѦ ΖΕΜΛІЕ • ІАΚΟ ВЪ ΤΟΛΗΚΟ ΖΕѸРЪСТВО • ПРѸΛΟЖН СѦ ΡΟΔЪ УΛΟΒѸΥСΚΥІН • СЕ ЖЕ ΓΛΑΓΟΛЮ • НЕ КЪΖΗΗ • ΗН ΔѸΛΑΝНІА • ΗН ΒΟΗНЪСΤΒА • ΗН СЕΛА ΧΟΥΛА • НЪ НЪІ САМЪ • ΚΟΡΗΗА ΒΟ СЪТЪНІКЪ ВѸ • И ΠΑΒЪΛЪ ΟΥСЪΜΟΤΒΟΡЪЦЪ • И ΔΑΥЪІΔЪ ЦѸРЪ • И ΗΩВЪ ΒΟΓΑТЪ • (8б) ΖΑΝІЕ КЪЖЪΔΟ НХЪ • СΤΡΟІАШЕ СВОІЕ ΔѸΛΟ •

(1) Πῶς οὖν διακείμεθα οἱ οὕτω διακεῖσθαι ὀφείλοντες; Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς τοὺς νόμους ἐνυβρίζομεν τοὺς αὐτοῦ. (2) Ἄλλὰ μὴ ἀγανακτήσητε, ἂν ἐπαφῶ τὴν γλῶτταν τοῖς ἁμαρτάνουσιν· οὐ γὰρ ὑμῶν κατηγορήσω μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑμαυτοῦ. (3) Πόθεν οὖν βούλεσθε ἄρξομαι; ἀπὸ τῶν δούλων; ἀπὸ τῶν ἐλευθέρων; ἀπὸ τῶν στρατευομένων; ἀπὸ τῶν ἰδιωτῶν; ἀπὸ τῶν ἀρχόντων; ἀπὸ τῶν ἀρχομένων; ἀπὸ τῶν γυναικῶν; ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν; ἀπὸ τῶν γερόντων; ἀπὸ τῶν νέων; ἀπὸ ποίας ἡλικίας; ἀπὸ ποίου γένους; ἀπὸ ποίου ἀξιώματος; ἀπὸ ποίου ἐπιτηδεύματος; Βούλεσθε ἀπὸ τῶν στρατευομένων ποιήσομαι τὴν ἀρχήν; Τί τοίνυν οὐχ ἁμαρτάνουσιν οὗτοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑβρίζοντες, λοιδοροῦμενοι, μαινόμενοι, [...] λύκοις εἰοκότες, [...] Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς ὁμοτίμους ζηλοτύπως διάκεινται, καὶ φθοноῦσι καὶ κενοδοξοῦσι· πρὸς δὲ τοὺς ὑποτεταγμένους, πλεονεκτικῶς· πρὸς δὲ τοὺς δίκας ἔχοντας, καὶ ὡς εἰς λιμένα κατατρέχοντας, πολεμῶς καὶ ἐπιόρκως. [...] (4) **Φέρε οὖν, καθ' ἑκαστον ἀρμόσωμεν τὸν τοῦ Χριστοῦ νόμον.** Ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, **Μωρὲ, ἔνοχος ἔσται τῇ γεέννῃ τοῦ πυρός.** Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν. Ἐὰν μὴ τις ταπεινώσῃ ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν **βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.** [...]. (5) Ἐὰν ἐν ἀριθμῆσαι διὰ ῥημάτων τὴν τῶν πραγμάτων πλημμέλειαν; Τί ἂν τις εἴποι τὰς χλευασίας αὐτῶν, τὸν γέλωτα, τὰς ἀκαίρους διαλέξεις, τὰς αἰσχρολογίας; Περὶ δὲ πλεονεξίας οὐδὲ εἰπεῖν ἐνι. [...] (6) Ἄλλὰ βούλεσθε τούτους ἀφέντες, ἐφ' ἐτέρους ἔλθωμεν ἐπιεικεστέρους; Φέρε οὖν, τὸ τῶν δημιουργῶν γένος καὶ χειροτεχνῶν ἐξετάσωμεν. Οὗτοι γὰρ μάλιστα δοκοῦσιν ἐκ δικαίων διαζῆν πόνων, [...] (6а) Τὴν γὰρ ἀπὸ τῆς πράσεως καὶ ἀγορασίας ἀδικίαν ἐπιεσάγουσι τῇ τῶν δικαίων πόνων ἐργασία, καὶ ὄρκους καὶ ἐπιорκίας καὶ ψευδολογίας προστιθεάσι τῇ πλεονεξία [...] (6б) Τί ἂν τις εἴποι τὰς λοιδορίας [...], τὰς ὕβρεις, τὰ δανείσματα, τοὺς τόκους, τὰ συναλλάγματα τὰ πολλῆς γέμοντα κατηλείας, τὰς ἐμπορίας τὰς ἀναισχύντους; (7) γ'. Ἄλλὰ βούλεσθε καὶ τούτους ἀφέντες, ἐφ' ἐτέρους ἔλθωμεν, τοὺς δὴ δοκοῦντας εἶναι δικαιότερους; Τίνες οὖν εἰσιν οὗτοι; Οἱ τοὺς ἀγροὺς κεκτημένοι, [...]. Καὶ τί τούτων γένοιτ' ἂν ἀδικώτερον; Εἰ γὰρ τις ἐξετάσειε πῶς τοῖς ἀθλίοις καὶ ταλαιπώροις κέχρηται γεωργοῖς, βαρβάρων αὐτοὺς ὠμοτέρους ὄψεται. [...] καὶ διακονίας ἐπιπόνους ἐπιτάττουσι, καὶ ὡς ὄνοις καὶ ἡμιόνοις, μᾶλλον δὲ ὡς λίθοις τοῖς ἐκείνων κέχρηται σώμασιν, οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεῦσαι συγχωροῦντες, καὶ παρεχούσης τῆς γῆς, καὶ μὴ παρεχούσης, [...] καὶ οὐδεμιᾶς αὐτοῖς συγγνώμης μεταδίδοασιν· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον, ὅταν δι' ὀλοκλήρου τοῦ χειμῶνος πονέσαντες, καὶ κρυμῶ καὶ ὄμβρῳ καὶ ἀγρυπνίαις δαπανηθέντες, κεναῖς ἀναχωρήσωσι ταῖς χερσίν, (7а) ἔτι καὶ προσοφείλοντες, καὶ τοῦ λιμοῦ τούτου καὶ τοῦ ναυαγίου τὰς τῶν ἐπιτρόπων βασάνους καὶ τοὺς ἐλκυσμοὺς καὶ τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀπαγωγὰς καὶ τὰς ἀπαραιτήτους λειτουργίας μᾶλλον δεδοικότες καὶ φρίττοντες; [... (7б) ἀνθρώπου ὄντος...] (8а) Διὸ δὴ τὸν προφήτην εὐκαιρον παραστησάμενον εἰπεῖν· Ἐκστηθι, οὐρανὲ, καὶ φρίξον, γῆ· εἰς ὄσσην θηριωδίαν τὸ τῶν **ἀνθρώπων γένος ἐξεβακχεύθη**. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ τέχνας, οὐδὲ γεωργίαν, οὐδὲ στρατείαν, οὐδὲ ἀγροὺς διαβάλλων, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτούς. Ἐπει καὶ ὁ Κορνήλιος ἑκατοντάρχης ἦν, καὶ ὁ Παῦλος σκυτοτόμος, [...] καὶ ὁ Δαυὶδ βασιλεὺς ἦν· καὶ ὁ Ἰὼβ χωρίων ἀπήλαυε καὶ πολλῶν προσόδων. [...]

Н ДАВЪИДЪ ЦРЬ •
Н НВВЪ БОГАТЪ •
(19/97c079)

καὶ ὁ Δαυῖδ βασιλεὺς ἦν •
καὶ ὁ Ἰὼβ χωρίων ἀπήλαυε καὶ πολλῶν προσόδων •
(J. Chrys. In Matth. Hom. 61 / PG 58: 592, 20-21)

Kurz und bündig: „Und Ijob [war] reich“ (Slav.) = „Und Ijob freute sich über Dörfer und hohes Einkommen“ (Gr.)

ЛЮБО ГОВННО БОУДН • ЛЮБО СКОУДОТА •

καὶ παρεχούσης τῆς γῆς, καὶ μὴ παρεχούσης
(J. Chrys. In Matth. Hom. 61 / PG 58: 591, 49-50)

Es gibt keine lexikalische Übereinstimmung; gewisse Symmetrie der Übersetzung ist doch vorhanden; die Struktur des griechischen Textes ist erhalten.

КЪТО МОЖЕТЪ НЦНСТН ОКЛЕВѢТАННѢ • ДОСАЖЕН
ННѢ ЗАНМАННѢ • ЛНХВЪИ • КОУПЛЮ СОУЦА
ПЪЛНЪИ ВСАКОѢ ЛЪСТН •

Τί ἄν τις εἶποι τὰς λοιδορίας, τὰς ὕβρεις, τὰ δανείσματα, τοὺς
τόκους, τὰ συναλλάγματα τὰ πολλῆς γέμοντα καπηλείας, τὰς
ἐμπορίας [τὰς ἀναισχύντους];

Die Landbesitzer verfahren mit den Bauern grausamer als Barbaren. Sie bürden auf ihre Schultern mühsame Dienstleistungen und gebrauchen sie wie Esel und Maulesel

(1) ΚΒΤΟ ΒΟΥΔΕΤΥ ΟΗΒΧΖ ΜΗΛΒΗ• ΚΓΔΔ ΖΗΜΟΥ
ΠΡΒΤΥΡΠΒΖΨΕ• Η ΔΖΖΔΒ Η ΜΡΑΖΒ• Η ΒΖΔΒΗΗΕ
Η ΖΗΟΗ• ΤΖΨΑΜΑ ΡΟΥΚΑΜΑ• ΟΧΟΔΑΤΥ ΟΤΒ ΝΗΧΒ•
(2) Η ΝΕ ΡΑΔΗ ΗΒ ΠΑΥΕ ΠΕΥΑΛΒΗΗ Η ΒΟΙΑΨΕ ΣΑ
ΠΡΒΨΕΝΗΙΑ ΠΡΗΣΤΑΒΒΗΗΚΒ• (3) ΟΤΒΧΟΔΑΤΥ ΟΥΒΟ
ΤΑΨΒΜΒΖΔΕ ΥΛΒΚΟΜΒ ΣΟΥΨΕΜΒ ΙΑΚΟ Η ΣΑΜΗ
ΣΟΥΨΕ•

(1) τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον, ὅταν δι' ὀλοκλήρου τοῦ χειμῶνος πονέσαντες, καὶ κρυμῶ καὶ ὄμβρω καὶ ἀγρυπνίαις δαπανηθέντες, κεναῖς ἀναχωρήσωσι ταῖς χερσίν, (2) ἔτι καὶ προσοφείλοντες, καὶ τοῦ λιμοῦ τούτου καὶ τοῦ ναυαγίου τὰς τῶν ἐπιτρόπων βασάνους καὶ τοὺς ἐλκυσμοὺς καὶ τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀπαγωγὰς καὶ τὰς ἀπαραιτήτους λειτουργίας μᾶλλον δεδαικότες καὶ φρίττοντες; [Τί ἂν τις εἶποι τὰς ἐμπορίας, ἃς αὐτοὺς ἐμπορεῦνται, τὰς καπηλείας, ἃς αὐτοὺς καπηλεύουσιν, ἀπὸ μὲν τῶν πόνων αὐτῶν καὶ τῶν ιδρώτων ληνοὺς καὶ ὑπολήνια πληροῦντες, αὐτοῖς δὲ οἵκαδε οὐδὲ ὀλίγον εἰσαγαγεῖν ἐπιτρέποντες μέτρον, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸν καρπὸν εἰς τοὺς τῆς παρανομίας αὐτῶν ἀντλοῦντες πίθους, καὶ ὀλίγον αὐτοῖς ὑπὲρ τούτου προσριπτοῦντες ἀργύριον; Καινὰ δὲ καὶ γένη τόκων ἐπινοοῦσι, καὶ οὐδὲ τοῖς Ἑλλήνων νόμοις νενομισμένα, καὶ δανεισμάτων γραμματεῖα πολλῆς γέμοντα τῆς ἀρᾶς συντιθέασιν. Οὐδὲ γὰρ ἑκατοστὴν τοῦ παντός, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τοῦ παντός ἀπαιτεῖν βιάζονται· καὶ ταῦτα τοῦ ἀπαιτουμένου καὶ γυναῖκα ἔχοντος, καὶ παιδιά τρέφοντος, καὶ (3) ἀνθρώπου ὄντος, καὶ τοῖς οἰκείοις πόνοις καὶ τὴν ἄλω καὶ τὴν ληνὸν πληροῦντος. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐννοοῦσι.]

Eigene Worte des Konstantins: eine für die homiletischen Prosa typische rhetorische Frage dar

(1) ПОУЪТО ЖЕ МЪНОГО
ГЛЮ· Н ДЪНЕ {НЕ W G} ΚΡΑΤΙΟ {ΚΡΑΤΕ W G}· (2) ТЪМЪЖЕ ВЛАГО
ВРЪМА НЕСТЬ· ПРРКА ПРНВЕСТН· ДА РЕЧЕТЪ ОУЖАСНН СѦ НЕБО· Н ОУСТРАШН
СѦ ЗЕМЛІЕ· ЯКО ВЪ ТОЛНКО ЗВЪРЪСТВО· ПРЪЛОЖН СѦ РОДЪ ΥΛΟΒΎΥΣΚΥΙ

(2) Διὸ δὴ τὸν προφήτην εὐκαιρον
παραστησάμενον εἰπεῖν· Ἔκστηθι, οὐρανὲ,
καὶ φρίξον, γῆ· εἰς ὅσην θηριωδίαν τὸ τῶν
ἀνθρώπων γένος ἐξεβακχεύθη.

„Warum rede ich so viel und kürze nicht ab?“ Danach geht die Übersetzung weiter: „Darum ist es Zeit, den Propheten ausrufen zu lassen: Staune, Himmel, schaudere, Erde!“

Der Zuhörer versteht, dass es noch lange über die Gier, Grausamkeit der Grund- und Bodenbesitzer und die unmenschliche Behandlung der erschöpften, demütigten und leidenden Bauern geredet werden kann.

Es wird

- die Aufmerksamkeit der Zuhörer auf das Unausgesprochene gelenkt,
- Nachdenken provoziert
- emotionale Dichte geschaffen, die Johannes Chrysostomus in einer äußerst detaillierten Beschreibung der ländlichen Nöte erreicht, die jedoch außerhalb Konstantins Übersetzung bleiben musste.

Die rhetorische Frage

- dient als Überleitung zum nächsten Abschnitt der Predigt,
- trägt
 - zur Gewährleistung der **Inhaltsintegrität** und
 - zum Erzeugen einer **Eigendynamik** des slawischen Textes bei: **die aufgebaute Erwartungshaltung lässt die Worte des Propheten ΟΥΨΑΣΝΗ СѦ НЕΒΟ· Н ΟΥСТΡΑШН СѦ ЗЕМЛІЕ** ("Jeremia. 2:12) als ein Höhepunkt klingen.

КЕМЪ БО КЛЕВРЪТА СВОЕГО НЕ ПО МНОЗЪ ВРЪМЕНН ПРЪБЪЗІВЪ НЪ ДБНІЕ
{+ прЪБЪЗІВАЮЩЕІЕ G прЪБЪЗІВАЮЩЕНМЪ Н} ꙗце {+ **НМЪІЕ** G Н}
ТЕΠΛΟ ΒΛΑΓΟΔΔΑΝΗΙΕ•

κρατήσας γὰρ τὸν σύνδουλον αὐτοῦ, οὐ μετὰ πολὺν
χρόνον, ἀλλ' εὐθέως **ἔναυλον** ἔχων τὴν **εὐεργεσίαν**

Konstantin findet eine sehr schöne eigene Metapher – “die Wohltätigkeit immer noch warm habend“, um das griechische „ἔναυλον ἔχων τὴν εὐεργεσίαν - die Wohltätigkeit wie Aulos in den Ohren immer noch klingend habend“ seinen Zuschauern verständlich und zugänglich zu machen.

(3) **КЕЖЕ ВНАДЪВЪШЕ КЛЕВРЪТН**
НЕГОДОВАША• **Н ВЪЗВЪСТІША ГОСПОДЕНН СІ** **НЕГОДЪ БО**
СЕ КЕСТЪ **НН** **АНΛΜЪ** **НН** **ΥΛΒΚΜЪ**• **ΚΟΛΜΪ ΠΑΥΕ ΒΒΗ**•

(3) Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ, κατηγόρησαν
αὐτοῦ πρὸς τὸν δεσπότην. Οὐδὲ ἄνθρωποις τοῦτο
ἄρεστον ἦν, μήτιγε Θεῷ.

НН АНΛΜЪ – Zusatz von Konstantin; Anhäufen von Negationen НЕ / НН, was bei dem Goldmung nicht zu sehen ist

Danke für die Aufmerksamkeit.